गीताप्रवेशः १ – मौखिकम्

सुभाषितानि

उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्ये को गुणाः ।
अपकारिषु यः साधुः स साधुः सद्भिरुच्यते ॥

मानवाः अनुकूलाः वा प्रतिकूलाः वा भवन्ति । अनुकूल-मानवाः परेषां कृते उपकारं कुर्वन्ति । अन्येषां साहाय्यं कुर्वन्ति । किन्तु प्रतिकूल-मानवाः परेषां कृते अपकारमेव कुर्वन्ति । अन्यान् बाधयन्ति ।

वयं अनुकूल-मानवान् प्रति हितं प्रदर्शयामः चेत् अत्र महत्तवं किम् ? प्रतिकूल-मानवानां कृते अपि हितं प्रदर्शयामः चेत् एव "अयं साधुपुरुषः" इति वक्तुं शक्यते ।

यथा "साधुः वृश्चिकः च" इति कथायां वृश्चिकः तस्य दशनगुणमेव प्रदर्शयति परन्तु साधुः पुनः पुनः वृश्चिकस्य रक्षणं करोति ।

छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे ।
फलान्यापि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव ॥

इदं सुभाषितं वृक्षाणां महत्तवं सूचयति ।

तरुः स्वयम् आतपे तिष्ठन् परेषां कृते सूर्यातपात् छायां ददाति । वृक्षः छायां स्वयमेव न अनुभवति । समानं परेषां भोजनार्थं फलानि अपि ददाति । स्वयं फलानि न भक्षयति ।

यथा सत्पुरुषाः स्वयं कष्टम् अनुभवन्तः चेत् अपि परेषां कृते उपकारं कुर्वन्ति तथैव तरवः अन्येषां लाभार्थमेव जीवन्ति । तरवः स्वयम् आतपे तिष्ठन्तः छायां फलानि च अन्येभ्यः यच्छन्ति । अतः एव वृक्षाः सत्पुरुषाः इव इति उच्यन्ते ।

यथा धेनुसहस्रेषु वत्सो विन्दति मातरम् ।
तथा पुराकृतं कर्म कर्तारमनुगच्छति ॥

इदं सुभाषितम् अस्माभिः कृतानि सत् असत् कर्माणि अस्मान् कथम् अनुसरन्ति इति उदाहरणसहितं वर्णयति ।
सहस्राधिका: धेनव: सन्ति चेत् अपि धेनोः वत्स: तासु धेनुषु स्वमातु: समीपं गत्वा तामेव अनुसरति । तथैव अस्माभि: पूर्वजन्मनि कृतानि पुण्य-पाप-कर्माणि निश्चयेन अस्मान् अनुसरन्ति एव । अतः वयं सर्वदा सत्कार्याणि पुण्यकार्याणि एव कुर्याम ।

दशकूपसमा वापी दशवापीसमो ह्रदः ।
दशह्रदसमः पुत्रो दशपुत्रसमो द्रुमः ॥

मत्स्यपुराणतः स्वीकृतम् इदं सुभाषितं वृक्षाणां महत्तवं सूचयति ।

कूपस्य खननं कष्टकरं भवति । एकः कूपः बहुभ्यः जनेभ्यः जलं ददाति । एकः तडागः दशकूपवत् अस्ति । दशतडागैः तुल्यः एकः सरोवरः अस्ति । दशसरोवराः इव एकः पुत्रः महत्त्वपूर्णः भवति । दशपुत्राणां इव मूल्यः एकः वृक्षः अस्ति । एकः वृक्षः **सर्वाधिकः उपकारकः** भवति । अतः अस्माभिः वृक्षारोपणं निश्चयेन करणीयम् ।

विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पात्रताम् ।
पात्रत्वाद्धनमाप्नोति धनाद्धर्मं ततः सुखम् ।।

एषः श्लोकः विद्यायाः आरभ्य सुखं प्रति प्रगतिं प्रतिपादयति । विद्यया मानवः विनयसम्पन्नः भवति । विनम्रतया योग्यता प्राप्यते । योग्यतया धनं लभ्यते, यत् धर्मस्य पालनाय उपयोगायते ।
धर्मस्य अनुसरणं सत्यम् सुखं तथा सन्तोषं जनयति ।

क्लैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते ।
क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ परन्तप ।।

अयं श्लोकः भगवद्गीतायाः द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः श्लोकः अस्ति ।
कुरुक्षेत्र-युद्धभूमौ स्वबान्धवान् कथं हन्तुमर्हन्ति इति अर्जुनः विषादम् अनुभूय कृष्णं पृष्टवान् ।
तदा श्रीकृष्णेन उक्तम् -

हे पार्थ! त्वं दुर्बलतायाः आधीनः मा भूः । तादृशः गुणः उचितः नास्ति। हे अर्जुन! हृदयदौर्बल्यम्, अल्पप्रभावं तव योद्धा धर्मस्य अनुगुणं नास्ति । अतः क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यम् त्यक्त्वा उत्तिष्ठ ।

हे परन्तप! त्वं शत्रून् जेतुं समर्थः असि । त्वं योद्धा असि इति स्मर । योद्धारूपेण स्वधर्मस्य पालनं तव कर्त्तव्यं अस्ति ।

भगवान् कृष्णः अर्जुनं प्रति उवाचः – 'हे शत्रूणां विजेता ! त्वं योद्धा असि । त्वया धर्मस्य रक्षणं कर्त्तव्यम् । अतः तव दुर्बलतां अल्पप्रभावं च त्यक्त्वा युद्धार्थम् उत्तिष्ठ ।

गहना कर्मणो गतिः

कुरुक्षेत्रभूमौ महाभारतयुद्धं संपूर्णम् । भीष्मपितामहः अर्जुनेन कृतायां शरशय्यायाम् शयनं कृतवान् आसीत् । युद्धभूमौ सर्वत्र गजानां अश्वनां योद्धानां मृतशरीराणि
दृष्टानि । तादृशीं युद्धभूमिं दृष्ट्वा पाण्डवानां ज्येष्ठः युधिष्ठिरः विषादम् अनुभूतवान् । अतः युधिष्ठिरः अन्यपाण्डवैः तस्य अनुजैः सह भीष्मपितामहस्य समीपं गतवान् । भीष्मपितामहः प्रणम्य कथितवान् -

“हे पितामह ! सर्वं नष्टम् । सर्वे योद्धाः मृताः । अस्य विनाशस्य कारणम् अहमेव किल ? भवान् इदानीं वेदानाम् अनुभवन् अस्ति । तस्य कारणमपि अहमेव खलु ? मया पापं कृतम् । पापानां परिणामः मया निश्चयेन अनुभूतव्यः । अहं कीदृशं दण्डं प्राप्स्यामि” इति ।

तदा अर्जुनं समाश्वासयन् भीष्मः उक्तवान्

"पुत्र ! अस्य सर्वस्य नाशनस्य कारणं त्वं न असि । सर्वे बन्धवः स्वस्य पुराकृतस्य पाप-पुण्य-कर्मणां फलानि अनुभवन्ति” इति । परन्तु युधिष्ठिरः समाधानं न प्राप्तवान् ।

तं पुनरपि समन्त्रयन् भीष्मः तस्य एकां कथां श्रावितवान् ।

पुरा गौतमी नाम काचित् तपस्विनी स्त्रीः आसीत् । तस्याः प्रियः एकः एव सुतः । एकदा पन्नगेन पुत्रः दशितः । तेन बालः मृतः ।

अर्जुनकः नाम व्याधः सहसा स्नायुपाशेन तं सर्पं बद्धवान् । अनन्तरं बद्ध-सर्पं गौतम्याः समीपम् आनीतवान् ।

अर्जुनकः गौतमीं प्रति उक्तवान् "हे मातः ! अयं सर्पः दुष्टः । अयेमेव तव पुत्रम् अदशत् । अतः अहं तं सर्पम् पावके स्थापयानि अथवा खण्डशः करवाणि ? निश्चयेन सर्पेण दण्डः प्राप्तव्यः । कथमिति भवती एव वदतु इति ।

तदा गौतमी अवदत् - “हे सौम्य ! त्यज इमं सर्पम्, यतः अस्मिन् सर्पे मारितेऽपि मृतः मम पुत्रः जीवितः न भविष्यति” इति ।

किन्तु व्याधः समाधानं न प्राप्तवान् । पुनः पुनः सर्पं मारयितुं तस्याः अनुमतिम् प्रार्थितवान् । गौतमी तु तस्मै अनुमतिं न दत्तवती । गौतमी-व्याधयोः वचनं श्रुत्वा सः सर्पः मनुष्यशब्देन अवदत् - “हे

अर्जुनक ! मया बालः मारितः । किन्तु तत्र मम न अपराद्धः । मृत्योः शक्त्या एव मया इदं कार्यं कृतम्" इति ।

तदा व्याधः अवदत् – "तथापि बालकस्य दशनं तु त्वया एव कृतम् । अतः त्वं वध्यर्हः एव" इति । सर्पः अवदत् – "अहं मृत्योः प्रेरणया एव अस्य बालं दशितवान् । अतः तस्य कारणं तु मृत्युः एव" इति ।

तदा मृत्युः एव तत्र उपाविशत् । सः अवदत् - "हे सर्प ! अहं न कारणम्, त्वम् अपि न । कालः अत्र कारणम् । यतः तेन कारितः अहं त्वां कारितवान् । यथा वायुः आकाशे स्थितान् मेघान् तनोति वितनोति च तद्वदेव कालः अपि अस्मान् सर्वान् आकर्षति, विकर्षति च ।

तेनैव कालेन जगतः सृष्टिः संहारं च भूयते । एवं सति यदि अत्र दोषः स्यात् तर्हि सः कालस्यैव, न तु मम" इति ।

तत् श्रुत्वा कालः एव तत्र उपस्थितः अभवत् । सः अवदत् - "हे व्याध ! तस्य बालस्य मरणे न अयं पन्नगः, न एषः मृत्युः, न वा अहं कारणीभूताः । कारणं तु अनेन कृतं कर्म एव ।

यदनेन कृतं कर्म तेनायं निधनं गतः ।
विनाशहेतुः कर्मास्य सर्वे कर्मवशा वयम् ॥

छायातपौ इव कर्म कर्ता च नित्यसम्बद्धौ भवतः" इति ।

सर्वम् एतत् श्रुत्वा गौतमी अवदत् - "मम पुत्रस्य मरणकारणम् एषु न कोऽपि अस्ति । मम पुत्रः स्वीयकर्मणां फलेन मृत्युं प्राप्तवान् अस्ति । ममापि तादृशकर्म एव स्यात् येन एतस्य मृत्युः समभवत् । अतः कालः मृत्युः च स्वस्थानं गच्छताम् । त्वमपि सर्पम् एतं परित्यज" इति ।
एतां कथां श्रावयित्वा भीष्मः अकथयत् - "राजन् ! सर्वेऽपि स्वकर्मणां फलं प्राप्नुवन्ति इति ज्ञानेन ! गौतम्याः शोकः परिसमाप्तः । अत्रापि तथैव। त्वया दुर्योधनेन वा न किमपि अपराद्धम् । सर्वेऽपि इमे स्वकर्मणः फलम् अनुभवन्ति । अहमपि अनुभवामि। सर्वे कर्मवशाः वयम् । अतः शोकं मा कुरु" इति । भीष्मस्य वचनैः युधिष्ठिरः समाहितः अभवत् ।

जहि शत्रुं महाबाहो

अनेकनां कोट्टानां संविजयी शिवमहाराजः स्वस्य शक्तिं पोषयति स्म । तस्य अत्योजसां दलपतीनां भासमानाः कृपाणाः सर्वासु दिशासु स्वातन्त्र्याय प्रचरन्ति स्म ।

सैनिकाः शिवमहाराजे अतीत-भक्तिः प्रदर्शयन्ति स्म । यथा तेन उक्तं तथैव व्याघ्रेण सदृशः कोट्टानां आक्रमणं कृतवन्तः । इदृशीं शक्तिं दृष्ट्वा तेषां बलवद्भिः प्रहारैः अधार्मेकानां मनोदृढः क्षणे क्षणे ह्रियते स्म ।

शिवराजस्य पदे पदे वर्धमानं कौशल्यं संयमयितुम् आदिलशाहस्य सेनापतिः अफजलखानः सत्ववाचम् अकरोत् । तदनन्तरम् एव सः प्रस्तुतः । तस्य बलेन शिवाजिमहाराजं जेतुं शक्तिः तस्मिन् नास्ति । छलनस्नेहेन हन्तुं सङ्कल्पं कृतवान् ।

ततः अफजलखानः दृढमनसा शिवराजम् अतिक्रमितुं तुळजापुरं नगरं गतवान् । पार्श्वे विद्यमानं जावळीवने तस्य सेनाभि सह प्रविश्य पर्वतमूषिकस्य शिवराजस्य आक्रमणं तु कठिनम् एव ।

तर्हि कः उपायः ? सन्धेः कपटेन शिवराजस्य आह्वानं करणीयम् । आमन्त्रणं स्वीकृत्य यदि शिवाजिमहाराजः आगतः अन्यविषयाः भवेयुः इति खानः विचारितवान् । सः दूतेन इमां सूचनां प्रेषितवान् ।

राजनीतिज्ञः शिवराजः अपि ज्येष्ठं पण्डितं गोपीनाथमहोदयं राजदूतरूपेण खानं प्रति प्रेषितवान् । गोपीनाथमहोदयः अत्र गत्वा निवेदितवान् – “खानवर्य ! भवान् अस्मदीयं महाराजं मेलनार्थम् आहूतवान् इति परमा कृपा । भवतः शौर्यम् पावकसदृशम् ।

तेनैव सर्वस्य जगतः रम्यं वर्धितम् अस्ति । किन्तु अत्र आगन्तुं तस्य महत् भयं वर्तते । अतः भवान् एव जावळीप्रदेशं समागत्य महाराजाय अभयं दातुम् अर्हति ।” दूतस्य तथाविधं भीतं वचनं श्रुत्वा खानः जावळीप्रदेशे मेलनम् अङ्गीकृतवान् ।

ससैन्यं प्रस्थितः सः प्रतापदुर्गात् किञ्चित् दूरे शिबिरं स्थापितवान् । शिवखानयोः मेलनस्थानं शिबिरात् दूरे उत्तुङ्गस्य दुर्गस्य अधः एकस्मिन् पटगृहे निश्चितम्।

रात्रिः अतीता । सूर्योदयः जातः । भवानीभक्तः शिवराजः लौहमयं दृढं कवचं, तीक्ष्णानि व्याघ्रनखानि, रक्तं शिरस्त्राणं, तीक्ष्णं कृपाणं च धृत्वा अफजलेन मेलितुं प्रस्थितः । आगतं शिवराजं दृष्ट्वा अफजलः

प्रसन्नः अभवत् । सः स्वस्थानात् सहसा उत्थितः । एषः शिवराजः अबुधः अस्ति इति चिन्तयन् सः तं विविधानि मधुराणि वचनानि उक्तवान् । धीरः शिवराजः अपि तस्य छलयुक्तवचनानि अवगतवान् ।

अफजलः समक्षं स्थितं शिवराजम् आलिङ्गितुं दीर्घौ हस्तौ प्रसारितवान् । अफजल: स्थूलः, उन्नतः च । राक्षसदेहस्य अफजलस्य पुरतः शिवराजः वामनः दृश्यते स्म । घोरमुखः खानः सुदर्शनं शिवराजं झटिति आलिङ्गितवान् । शिवराजस्य शिरः अफजलस्य विशालम् उरः अस्पृशत् । दुष्टाशयः खानः सपदि शत्रुकर्षणं शिवराजं कण्ठे गृहीत्वा, गुप्तरूपेण स्थापितया छुरिकया घातयितुं विफलं प्रयत्नं कृतवान् । शिवराजस्य केवलं कवचं छिन्नं जातम् । विद्युद्वेगः शिवराजः अपि स्वकीयेन दीर्घेण कृपाणेन खानस्य उदरं विदारितवान् । 'हतोऽहं, वञ्चितोऽहम्' इति उच्चैः क्रन्दन् मूर्तिभञ्जकः खानः छिन्नः वृक्षः इव भूमौ पतितः । भृशं पीडितः गतप्रभः सः क्षणार्धेन मृतः । चिरप्रवृद्धं पापं शान्तम् अभवत् ।

नैकदर्गविजेतारं धर्मकण्टकनाशक ।

षष्ठपाठः सप्तमपाठः च – णिजन्तम्

सङ्क्षेपः

- Two verbs
- Doing by self vs making someone else do
- Person making someone do is प्रयोजककर्ता
- Person who is doing per the ask is प्रयोज्यकर्ता
- प्रयोजककर्ता will be in प्रथमा
- प्रयोज्यकर्ता will be द्वितीया or तृतीया
- For गत्यर्थकाः ज्ञानार्थकाः भोजनार्थकाः शब्दकर्मणः अकर्मकाः प्रयोज्यकर्ता will be in द्वितीया with exceptions (नयति, वहति, अत्ति, खादति, etc.)
- For everything else, प्रयोज्यकर्ता will be in तृतीया

विवरणम्

णिजन्ते कर्तृद्वयं भवति ।

- प्रेरककर्ता / प्रयोजककर्ता
- प्रेरितकर्ता / प्रयोज्यकर्ता

यः कार्यं कारयति सः प्रयोजककर्ता ।
यः कार्यं करोति सः प्रयोज्यकर्ता ।

प्रयोजककर्ता - प्रथमा विभक्तिः
प्रयोज्यकर्ता - द्वितीया/तृतीया विभक्तिः
णिजन्त-क्रियापदं - प्रयोजककर्तारम् अनुसरति

<u>विवरणम्</u>

- अश्वः धावति ।
- अश्वारोही अश्वं धावयति ।

  वाक्यद्वये अपि 'धावनम्' इति समाना क्रिया । प्रथमे वाक्ये अश्वः स्वयं धावति । द्वितीये वाक्ये अश्वः धावति, परन्तु अश्वारोही अश्वं धावनार्थं प्रेरयति ।

- छात्रः पत्रं लिखति ।
- अध्यापकः छात्रेण पत्रं लेखयति ।

  वाक्यद्वये अपि 'पत्रलेखनम्' इति समाना क्रिया । प्रथमे वाक्ये छात्रः स्वयं पत्रं लिखति । द्वितीये वाक्ये छात्रः पत्रं लिखति, परन्तु अध्यापकः छात्रं लेखनार्थं प्रेरयति ।

एतादृशानि प्रेरणार्थकानि क्रियापदानी 'णिजन्तानि' (णिच्प्रत्ययः अन्ते अस्ति इति) इति उच्यन्ते । धावति लिखति - इत्यादीनि अणिजन्तानि इति उच्यन्ते ।
मूल धातुः पाठी , दर्शी , गमी इति भवन्ति ।
सामान्यतः प्रयोगेषु "अय " इति श्रूयते - पाठयति , लेखयति , कारयति , चोरयति

<u>णिजन्ताः द्विविधाः</u>

1. प्रेरणार्थे - अन्यान् कारयितुं धातवः
   पाठयति, लेखयति, कारयति, खादयति, धावयति, स्मारयति .....

2. स्वार्थे - स्वयं कार्यार्थे धातवः (धातु पाठे दशमगणस्य धातवः)
   स्वार्थे धातवः णिजन्त रूपं समानमेव परन्तु अर्थे भेदः अस्ति ।
   चोरयति, चिन्तयति, गणयति, क्षालयति, कथयति, ताडयति .....

यः कार्यं कारयति सः प्रयोजककर्ता ।
यः कार्यं करोति सः प्रयोज्यकर्ता ।

शिष्यः पाठं पठति ।
गुरुः शिष्यं पाठं पाठयति I

गुरुः प्रेरण-कार्यं करोति - प्रयोजककर्ता
शिष्यं पठनकार्यं करोति - प्रेरणकार्यं स्वीकरोति – प्रयोज्यकर्ता

<u>नियमाः</u>

1. णिजन्ते कर्ताद्वयं भवति ।
2. प्रायः णिजन्ताः उभयपदिनः भवन्ति ।

गमयति / गमयते	कारयति / कारयते
दर्शयति / दर्शयते	पाठयति / पाठयते
स्मारयति / स्मारयते	चोरयति / चोरयते

3. सर्वेभ्यः णिजन्तेभ्यः परस्मैपदम् अवश्यं भवति ।
4. केषाञ्चन णिजन्तानाम् आत्मनेपदिरूपाणि न भवन्ति ।
   धारयति नाशयति कम्पयति योधयति
5. निजन्त-क्रियापदानि उपयुज्य वाक्यरचनम् ।
   प्रयोजककर्ता - प्रथमा विभक्तिः
   प्रयोज्यकर्ता - द्वितीया/तृतीया विभक्तिः
   णिजन्त-क्रियापदं - प्रयोजककर्तारम् अनुसरति

आञ्जनेयः लङ्कां गच्छति । (रामः)
रामः आञ्जनेयं लङ्कां गमयति ।

प्रयोजककर्ता	-	रामः (प्रथमा-विभक्तिः)	
णिजन्त-क्रिया	-	गमयति	रामः गमयति ।
कर्मपदम्	-	लङ्कां (द्वितीया-विभक्तिः)	रामः लङ्कां गमयति ।
प्रयोज्यकर्ता	-	आञ्जनेयं (द्वितीया-विभक्तिः)	रामः आञ्जनेयं लङ्कां गमयति

- धातोः प्रथमाक्षरम् अकारः चेत्, णिजन्तरूपे प्रथमाक्षरं **आ**कारः भवति ।
  पठति - पाठयति
- धातोः प्रथमाक्षरम् इकारः चेत्, णिजन्तरूपे प्रथमाक्षरं **ए**कारः भवति ।
  लिखति - लेखयति
- धातोः प्रथमाक्षरम् उकारः चेत्, णिजन्तरूपे प्रथमाक्षरं **ओ**कारः भवति ।
  तुष्यति - तोषयति
- धातोः प्रथमाक्षरम् ऋकारः चेत्, णिजन्तरूपे प्रथमाक्षरं **अर्** भवति ।
  नृत्यति - नर्तयति
- आकारान्त-धातूनाम् पकारागमनम् ।
  ददाति - दापयति
- केचन धातवः मूलधातून् अनुसरन्ति
  पश्यति (दृश्) - दर्शयति
- केचन विशेष-धातूनां विशेष-नियमाः (अ ≠ आ)
  गच्छति - गमयति
- कानिचन विशेष-णिजन्त-रूपाणि
  शृणोति - श्रावयति
  क्रीणाति - क्रापयति
  स्नाति - स्नापयति
  बिभेति - भाययति

सर्वेषु लकारेशु, कृदन्त रूपाणि अपि भवन्ति । यथा.....

पठति	- पाठयति	**लट्**	पठनीयम्	- पाठनीयम्	**अनीयर्**
अपठत्	- अपाठयत्	**लङ्**	पठितव्यम्	- पाठितव्यम्	**तव्यत्**
पठिष्यति	- पाठयिष्यति	**लृट्**	पठितवान्	- पाठितवान्	**क्तवतु**
पठतु	- पाठयतु	**लोट्**	पठितः	- पाठितः	**क्त**
पठेत्	- पाठयेत्	**विधिलिङ्**	पठित्वा	- पाठयित्वा	**क्त्वा**
पठितुम	- पाठयितुम्	**तुमुन्**	प्रपठ्य	- प्रपाठ्य	**ल्यप्**

द्वितीयाविभक्तिः

पश्यति, जल्पति

गत्यर्थकाः	**ज्ञानार्थकाः**	**भोजनार्थकाः**	**शब्दकर्मणः**	**अकर्मकाः**
गमयति	बोधयति	भोजयति	अध्यापयति	हासयति
आगमयति	ज्ञापयति	पाययति	उच्चारयति	धावयति
यापयति	अवगमयति	आशयति (अश्नाति)	गापयति	उपवेशयति
प्रापयति	वेदयति		वादयति	वर्धयति
प्राप्नोति			श्रावयति	मारयति
			पाठयति	
नयति आनयति वहति		अत्ति खादति		

गन्तुम् **गमयितुम्** गत्वा **गमयित्वा** निर्गम्य **निर्गमय्य** गतवान् **गमितवान्**
रक्षितुम् **रक्षयितुम्** रक्षित्वा **रक्षयित्वा** संरक्ष्य **संरक्ष्य** रक्षितवान् **रक्षितवान्**
नंष्टुम् **नाशयितुम्** नष्ट्वा **विनश्य विनाश्य** नष्टवान् नाशितवान्
स्मर्तुम् **स्मारयितुम्** स्मृत्वा **स्मारयित्वा** संस्मृत्य **संस्मर्य** स्मृतवान् **स्मारितवान्**
द्रष्टुम् **दर्शयितुम्** दृष्ट्वा **दर्शयित्वा प्रदर्श्य** दृष्टवान् **दर्शितवान्**
कर्तुम् **कारयितुम्** कृत्वा **कारयित्वा** स्वीकृत्य **स्वीकार्य** कृतवान् **कारितवान्**
हन्तुम् **घातयितुम्** हत्वा **घातयित्वा** निहत्य **निर्घात्य** हतवान् **घातितवान्**
मोग्धुम् मोहयितुम् मुग्ध्वा मोहयित्वा सम्मुह्य सम्मो मुग्धवान् मोहितवान्
शोचितुम् **शोचयितुम्** शुचित्वा **शोचयित्वा संशोच्य संशोच्य** शुचितवान् **शोचितवान्**
भवितुम् **भावयितुम्** भूत्वा **भावयित्वा** परिभूय **परिभाव्य** भूतवान् **भावितवान्**